

Centrum vedecko-technických informácií SR

Lamačská cesta 8/A, 811 04 Bratislava

SOCIÁLNA ANTROPOLÓGIA

(22.05.2012; Televízna stanica TA 3; Rozhovor; 13.10; 14 min.; R)

Martin STRIŽINEC, moderátor: "O tejto zaujímavej téme sa teraz budem rozprávať s významným slovenským antropológom, pánom Martinom KANOVSKÝM a Zuzanou HAJDU z **Centra vedecko-technických informácií**. Oboch vás vítam v štúdiu a želim vám pekný deň."

Zuzana HAJDU, Centrum vedecko-technických informácií SR: "Dobrý deň."

Martin KANOVSKÝ, významný slovenský antropológ: "Dobrý deň."

Martin STRIŽINEC: "Skúsím začať takou úplne jednoduchou otázkou. Pán KANOVSKÝ, čo vás na tej antropológii fascinuje najviac?"

Martin KANOVSKÝ: "Najviac ma fascinuje tá metóda, teda dlhodobý terénny výskum v nejakej komunite, alebo v nejakej kultúre, niekoľko mesiacov stráviť s tými ľuďmi, to ich naozaj spoznáte, treba si tam získať dôveru, sú tam aj komické príhody, sú tam aj nebezpečné príhody. Antropológia, sociálna antropológia teda, aby som bol presnejší, je **veda**, ktorej metódou je práve ten dlhodobý pobyt v teréne. To nie je samozrejme iba škola, ale to sú komunity v rôznych kultúrach, dokonca aj v našej vlastnej kultúre. A najzábavnejšie na tom je a najzaujímavejšie je, že čo všetko sa človek dozvie, čo pôvodne nevedel, po tých niekoľkých mesiacoch."

Martin STRIŽINEC: "Určite sa dostaneme aj k podrobnostiam, ale ja som naznačil v tej našej výmene s Alfim ŠURANOM, že tá sociálna antropológia sa teraz dostala aj do cukrárne. Trošku to možno znie príliš jednoducho a zábavne, ale je to skvelý projekt a vy o ňom viete viac, pani HAJDU, tak skúste povedať, že prečo v cukrárni a čo všetko sa v cukrárni už preberalo medzičasom."

Zuzana HAJDU: "Áno. Projekt **Vedecká cukráreň** vznikol v roku 2008, vznikol v **Národnom centre pre popularizáciu vedy a techniky v spoločnosti** a jeho cieľom je priblížiť svet vedy a techniky stredoškolskej mládeži. Je to vlastne popularizačná aktivita, ktorou my chceme zrozumiteľným a jednoduchým spôsobom predstaviť svet vedy. Čiže to je vedecká cukráreň. Vo vedeckej cukrárni máme témy skutočne rôznorodé. Pripravujeme každý mesiac inú tému a samozrejme, keďže je určená pre stredoškolákov, tak sa snažíme trošičku tie témy korigovať s učebnými osnovami, aby vlastne tam dochádzalo k akejsi platforme, kde by tí stredoškoláci si mohli doplniť a rozšíriť informácie z daného predmetu, alebo z daného odboru v konfrontácii a diskusii s tým odborníkom. Pretože dnes už nie je problém získať informácie. Áno? Tam prídu študenti, ktorí všeličo vedia, ale problém je si tie informácie, tie zdroje overiť. A kde sa najlepšie overujú tie informácie ako v konfrontácii, v diskusii s odborníkom, ktorý sa tomu roky venuje."

Martin STRIŽINEC: "Prečo ste sa rozhodli práve tento mesiac pre sociálnu antropológiu?"

Zuzana HAJDU: "My sme sa nerozhodli len tento mesiac pre vôbec antropológiu. My sme venovali antropológiu ako takej už tri vedecké kaviarne, teda tri témy boli vo vedeckých kaviarňach, pretože antropológia, to je vlastne komplex vied o človeku. Čiže sme začali tou prírodovednou antropológiou, tam sa vlastne študenti dozvedeli, čo všetko sa dá prečítať z kostí. Áno? Pretože kosti a kostné tkanivo sú cenným zdrojom informácií o tom, ako človek žil, akého bol pohlavia, aké mal etnické zázemie, aké choroby prekonával a tak ďalej. Čiže sme sa venovali tejto prírodovednej antropológii a potom sme sa venovali aj forenznej, teda kriminalistickej antropológii a tam vlastne sme poukázali na to, že tie poznatky z tej prírodovednej antropológie sa dajú vlastne aplikovať aj do tej kriminalistickej činnosti, to znamená, že sa dajú využiť, ja neviem, pri odhaľovaní trestnej činnosti, pri identifikácii kostrových poznačkov, pri identifikácii lebiek a tak ďalej."

Martin STRIŽINEC: "To poznáme koniec koncov z tých kriminálok, ktoré večer chodia..."

Centrum vedecko-technických informácií SR

Lamačská cesta 8/A, 811 04 Bratislava

Zuzana HAJDU: "Áno, samozrejme, takže..."

Martin STRIŽINEC: "Takže funguje to aj v realite. Nie je to len televízny výmysel."

Zuzana HAJDU: "Nie, nie je to televízny, ale je to veľmi ťažká mravenčia práca."

Martin STRIŽINEC: "Pán KANOVSKÝ, toto vás zaujíma tiež, alebo sociálna antropológia (...) niečom inom?"

Martin KANOVSKÝ: "Čiastočne áno, napríklad pri evolúcii je to tiež dôležité, niektoré nepriame údaje sa dajú z toho získať a niektorí sociálni a kultúrni antropológovia používajú aj takéto údaje, ale antropológia ako fyzická, biologická je len jednou poddisciplínou v rámci antropológie, ako kolegyňa spomínala, no a teda tento deň vo **vedeckej cukrárni** to začalo byť naozaj zaujímavé a to sme sa zaoberali tým každodenným sociálnym životom. Aká je situácia v detských sociálnych skupinách, ako deti vnímajú svet, ako ľudia implicitne, teda bez toho, že by o tom vedeli, sa správajú v rôznych kultúrnych prostrediach, sociálnych prostrediach a to všetko sa dá skúmať veľmi exaktným a presným spôsobom, to nie sú len také príhody, alebo báchorky, na to treba výcvik a vedci, alebo aj študenti sociálnej antropológie sú kvalifikovaní práve na to, skúmať sociálne a kultúrne javy v takom širšom kontexte."

Martin STRIŽINEC: "Čo ste vybádali v poslednom čase? Čo ste zistili?"

Martin KANOVSKÝ: "V poslednej dobe spolu s kolegami zo zahraničia sme skúmali, bol taký dlhodobý grant organizovaný jednou anglickou, americkou univerzitou na skúmanie morálneho usudzovania. Ako ľudia rôznych kultúr, teda skúmali sme 16 rôznych kultúr na svete od Papuy-Novej Guiney, Fidži, Filipín, Ukrajiny, Faerských ostrovov, Južnej Ameriky, Peru, Bolívia..."

Martin STRIŽINEC: "Aký bol kľúč pri vyberaní tých krajín?"

Martin KANOVSKÝ: "No v podstate ten výber nebol náhodný. Ten výber bol na základe toho, že súčasťou toho tímu museli byť antropológovia, ktorí dlhé roky v daných komunitách pracujú, majú tam vybudované kontakty, poznajú sociálne, ekonomické a iné zázemie, aby sa tie údaje dali rýchlo nazbierať a porovnávať, no a veľmi zaujímavé otázky z toho vzišli, ale teda samozrejme aj veľmi zaujímavé odpovede, ale potom ešte oveľa viac zaujímavých ďalších otázok. Napríklad jeden taký maličký príklad. Jedna z tých otázok bolo, že či ľudia v každej kultúre pri posudzovaní toho, čo je zlý čin, berú do úvahy úmysel, či niekto niečo spáchal úmyselne, alebo nie. To ani zďaleka nie je také prirodzené, ako si myslíme a stojí za to preskúmať."

Martin STRIŽINEC: "A kde napríklad to tak neberú?"

Martin KANOVSKÝ: "Rozoznať čin úmyselný od neúmyselného vedia všade, ale napríklad na Papuy-Novej Guiney to vôbec nevstupuje do morálneho usudzovania. Inými slovami povedané, ak niekto spácha nejaký čin, tak vedia rozoznať, kto to spáchal úmyselne a kto nie, ale potrestaní majú byť podľa nich obidvaja rovnako. Dôležitý je výsledok toho činu, kedy hodnotí sa to, čo sa stalo. Či bol človek zranený, poškodený, ujma na majetku, či to niekto urobil úmyselne, alebo neúmyselne. Rozoznať vedľa, ale neberú to do úvahy."

Martin STRIŽINEC: "To je zaujímavé. Ako na to reagujú tí študenti, ktorí chodia na takéto prednášky alebo teda na takéto stretnutia?"

Zuzana HAJDU: "No sú veľmi zainteresovaní a veľmi aktívni. To chcem povedať, že tá, to mimoškolské prostredie robí svoje a jednoducho sa otvoria a neboja sa spýtať. Áno? Aj napriek tomu, že majú všelijaké informácie, ktoré sú zavádzajúce, alebo nepravdivé, ale jednoducho, neboja sa spýtať neboja sa teda vystúpiť fakticky na verejnosti. Ale chcem povedať, že dnešná diskusia bola mimoriadne zaujímavá, pretože sme mali strašne veľa študentov, ktorí sa skutočne zaujímali o to, že čo vlastne tá sociálna antropológia je a čo bolo veľmi dôležité, že sa zaujímali aj o to, že kde sa dá študovať a či sa dá študovať. Takže ich to doslova chytilo."

Martin STRIŽINEC: "Takže tá akcia má vyslovene zmysel aj takýto, že vlastne ten mladý človek môže v sebe

Centrum vedecko-technických informácií SR

Lamačská cesta 8/A, 811 04 Bratislava

objaviť nejaký skrytý talent pre niečo, alebo nejaké nadšenie, ktoré ho posunie oveľa ďalej."

Zuzana HAJDU: "To je naším zámerom samozrejme."

Martin STRIŽINEC: "Viete čo ma zaujíma? Že akú má tá antropológia históriu u nás a či ešte dokážeme vôbec o sebe niečo zistiť navyše. Či nás stále má čo prekvapiť."

Martin KANOVSKÝ: "Áno. Naša fakulta vznikla až v roku 2002 a antropológia sa začala študovať, teda myslím Fakultu sociálnych a ekonomických vied na Univerzite Komenského, začala sa študovať až v roku 2006, takže je to pomerne u nás mladá disciplína a väčšina študentov našich, bakalárskych a magisterských skúma práve Slovensko. Nemôžu si dovoliť, ale my ani neposkytujeme niečo také, že exotické nejaké krajiny ako Papua-Nová Guinea, alebo Vanuatu, alebo Filipíny, no a veľmi zaujímavé veci sa dajú zistiť a tu, na Slovensku. Slovensko nie je jednoliata krajina, niekedy stačí, aby ste išli 50 kilometrov za Bratislavu a už v niektorej menšej obci alebo mestečku ľudia žijú inak ako v bratislavských baroch a kaviarňach, iným spôsobom usudzujú. Nie úplne inak, ale veľmi zaujímavé sú sociálne a kultúrne predpoklady toho, ako ľudia žijú, správajú sa, čo si myslia o vzdelaní svojich detí, akým spôsobom si pomáhajú, akým spôsobom komunikujú medzi sebou staršia a mladšia generácia a to sú všetko témy, ktoré, alebo aký postoj majú k sociálne znevýhodneným skupinám, či už sú to Rómovia, bezdomovci, to všetko sa dá preskúmať, ak sa to má robiť seriózne, nielen, alebo nie skoro vôbec nejakými dotazníkmi za týždeň, ale keď tam ten študent, alebo študentka strávi dva mesiace, alebo tri, tak zistí oveľa viac a veľmi zaujímavých vecí. Niektoré z nich dokonca veľmi prekvapujúce."

Martin STRIŽINEC: "Čiže takto pracuje antropológ. Vyberie sa na dlhší čas na miesto a musí sa viac menej zžiť s tou danou komunitou."

Martin KANOVSKÝ: "Áno, presne tak."

Martin STRIŽINEC: "A pýtať sa ľudí na čokoľvek, čo ho napadne..."

Martin KANOVSKÝ: "Áno, presne tak. Pozorovať, pýtať sa, robiť si terénny denník, na to je výcvik, ktorý trvá minimálne rok, dokonca aj tá metóda sa volá hlavne okrem interview a rozhovorov zúčastnené pozorovanie, teda zároveň pozorovať, ale prostredníctvom účasti, života v tej komunite, integrácie v tej komunite..."

Martin STRIŽINEC: "A je tá komunita vždy schopná toho človeka prijať? Samozrejme, nehovorím teraz o Slovensku, ale keď ste spomínali napríklad tú Papuu-Novú Guineu, ako si tam poradí antropológ?"

Martin KANOVSKÝ: "Aj so Slovenskom býva problém, ale práve preto to musí byť dlhý čas. Nijaká komunita neprijme cudzieho človeka, to vlastne ani nikto z nás by neprijal, keby vám zabúchali na dvere, že hneď okamžite či sa tam môže niekto nasťahovať. Preto tie terénne výskumy musia trvať ako, ak tam nie je jazyková bariéra, niekoľko týždňov až mesiacov. Keď je tam jazyková bariéra, tak je tá spoločnosť, alebo kultúra, sú úplne odlišné, tak vtedy to minimum absolútne je nejakých 9 mesiacov. Áno, to trvá dlhý čas, ale aj na Slovensku to niekedy trvá dlhší čas. Vzniknú rôzne fámy, chýry, podozrenia, od toho, že tam je niekto svedok Jehovov, alebo dohadzuje informácie zlodejom, alebo niečo takéto a s tým sa musí antropológ, alebo antropologička vysporiadať. A áno..."

Martin STRIŽINEC: "A sú aj (...) tieto fámy, ktoré vznikajú? Že aj na základe tých fám napríklad sa dá potom niečo o tej skupine povedať? Aká je kreatívna?"

Martin KANOVSKÝ: "Áno, skúmajú sa aj fámy, aj také niečo a je to veľmi zaujímavé dokonca, skúmať čo a v akých vlnách to prebieha. V mojom prípade napríklad, v mojom teréne nakoniec, keď sa to vystriedali rôzne druhy fám, tak to skončilo ani nie tak fámou, dodnes rozmýšľam, že či to tak je, alebo nie je, tak tí ľudia sa nakoniec zhodli na tom, že je to zaujímavé, budeme (...), ale aj tak to nie je robota pre poriadneho chlapa."

Martin STRIŽINEC: "Tak to ste dopadli. Po toľkých rokoch."

Centrum vedecko-technických informácií SR

Lamačská cesta 8/A, 811 04 Bratislava

Martin KANOVSKÝ: "Keď platia, tak je to v poriadku."

Martin STRIŽINEC: "Aké témy pripravujete ešte do tejto vedecko-technickej cukrárne? O čom bude možno, už vlastne školský rok je na konci. Ako to bude pokračovať?"

Zuzana HAJDU: "Školský rok je na konci, takže máme poslednú júnovú vedeckú cukráreň, v nej budeme hovoriť o parazitoch a o exotických parazitárnych ochoreniach, čiže budeme hovoriť aj o prevencii pred dlhými letnými mesiacmi a samozrejme, pripravujeme po letných prázdninách ďalšie vedecké cukrárne. Uvažujeme napríklad o téme kozmického odpadu, to je teraz veľmi diskutovaná téma v kozmologickej spoločnosti vedeckej, čo vlastne s tým kozmickým odpadom, pretože je to určitá hrozba pre využitie kozmického priestoru. Momentálne sme v štádiu, kedy hľadáme skutočne odborníka, ktorý sa takto úzko špecializovanej téme, tej kozmológii venuje. A mnoho ďalších samozrejme. Veľmi atraktívne témy sú z tej astronómie a z tých prírodných vied."

Martin STRIŽINEC: "Čisto technicky, pani HAJDU, ma zaujíma, že vlastne kde sa tí študenti stretnú? To sú vybraní z tých škôl, alebo každý sa môže nejako individuálne prihlásiť, alebo ako to funguje?"

Zuzana HAJDU: "Funguje to tak, že ide pozvánka na školy a tam sa vlastne na škole dohodnú triedy alebo žiaci, že kto príde a zahlásia počet. Ale môžem vám povedať po skúsenostiach, že je veľký záujem, že ten záujem presahuje naše kapacitné možnosti a preto študenti sa aj individuálne prihlasujú a niekedy jednoducho sa aj sami vyberú, bez toho, že by išli ako v rámci školy, ale školy medzi sebou komunikujú a proste sa dozvedia, aká je téma a prídu aj individuálne."

Martin STRIŽINEC: "A funguje ten projekt iba v Bratislave, alebo cestujete po Slovensku..."

Zuzana HAJDU: "Nie, to funguje, nie, nie, nie, funguje v Bratislave, ale ešte Vedeckú cukráreň my pod našou značkou prevádzkujeme v Košiciach."

Martin STRIŽINEC: "Skvelé. Pozerám sa na hodinky. Pan KANOVSKÝ, je ešte niečo, čo by ste možno, a aby to mohlo pôsobiť možno aj tak motivačne ako na tých študentov, že prečo by sme sa mali zaujímať o antropológiu, alebo o bádanie takých ľudí, ako ste vy? Prečo je to pre nás všetkých ostatných dôležité?"

Martin KANOVSKÝ: "No z jedného veľmi jednoduchého dôvodu a to, že vzhľadom na dlhý pobyt v danej komunite a odhalenie vecí a príčin toho sociálneho a kultúrneho správania, o ktorých aj tí ľudia samotní nemusia vedome vedieť, to je jediná sociálna veda, ktorá môže nielen konštatovať, že sa niečo deje, ale aj prečo sa to deje, teda skutočné súvislosti sociálneho správania a nielen nejaké korelácie, alebo náhody, alebo koincidencie, ale naozaj vysvetliť sociálne správanie na základe sociálnych, historických a psychologických príčin, na základe dlhodobého skúmania. Čiže to je najzaujímavejšia sociálna veda a podľa mňa aj najpotrebnejšia. Si prihrejem vlastnú polievku."

Zuzana HAJDU: "Práve preto sme jej venovali až tri vedecké cukrárne."

Martin STRIŽINEC: "Mohli by sme sa ešte rozprávať asi poriadne dlho. Veľmi pekne vám ďakujem, že ste prišli, našli ste si čas a budem vám držať palce v čomkoľvek, čo budete robiť. Ďakujem pekne."

Zuzana HAJDU: "Ďakujem aj ja."

Martin KANOVSKÝ: "Ďakujeme."

**Publikované z monitoringu STORIN, s. r. o. (prepis vysielania)
(VF)**